

מספר הקורס: 1030212

שם הקורס בעברית: הזוהר

שם הקורס באנגלית: The Zohar

שנה"ל: תשפ"ד

שם המרצה: ד"ר שפרה אסולין

שם תוכנית הלימודים: התוכנית הבינתחומית בפילוסופיה ובהגות יהודית

סיווג הקורס: שו"ס

משך והיקף הקורס: סמסטר ב, 2 ש"ס

נקודות זכות אקדמיות: 2 נ"ז

דרישות קדם: מבוא לקבלה

מועד שעות הקבלה: ימי ב', 12:00–13:00

פרטי קשר של המרצה: shifraa@shalem.ac.il

"למדתי את עצמי אט-אט לקרוא את 'הזוהר',

בלי הבנה, עם הבנה, העיקר להתגבר"

(גרשם שלום, דברים בגו, עמ' 27)

תיאור הקורס

הזוהר, ספר הספרים של הקבלה, הינו היצירה הקבלית החשובה ביותר בימי הביניים. יצירה זו הינה מקור קבלי חשוב לכשעצמו ובה בעת מעיין נובע ממנו שתו מקובלים מיום חיבורו ואילך. הלימוד יתרכז בדרשות נבחרות מתוך הפרשות "לך לך" ו"וירא" בזוהר, המעמידות את אברהם כאב טיפוס למיסטיקאי היהודי, וכמייצג את ספירת החסד במערך הספירות. דמותו ודרכו של אברהם בזוהר תבחן על רקע המסורות אודותיו במדרש הקלאסי, בספר יצירה, בספרות ראשית הקבלה, בהגות הפילוסופית בת הזמן ועוד, ומתוך כך נכיר את ההקשר בתוכו נכתבו דרשות הזוהר ואת השיח המורכב המתנהל בהן עם סביבתם ומקורותיהן. נתוודע מקרוב לארבעה רבדים מרכזיים בספרות הזוהר: גוף הזוהר, המדרש הנעלם, המתניתין וסתרי תורה, ונעמוד על המשותף והמבדיל ביניהן. נכיר פרשני זוהר ובתוך כך נתוודע לפרקים בתולדות התקבלותו של הזוהר. חטיבה מרכזית בפרשת "לך לך" בה נתמקד הוא סיפור כפר טרשא, "ברית יצחק", ודרכה נתוודע לאפוס הזוהרי ונדון ביסודות הנרטיביים של הסיפור הזוהרי ובזיקתם לדרשות הזוהר ולתכניו.

השיעור ישלב בין הוראה פרונטאלית, דיון כיתתי ולמידה בחברותא.

מטרות הקורס

מטרתו העיקרית של הקורס תהיה להכיר את שפתו של הזוהר, את עולמו הרעיוני והמיתי, ואת לשונו הסימבולית וסגנונותיו הייחודיים, ולהקנות ללומדים יכולת התמצאות ראשונית בספרות הזוהרית וכלים מרכזיים בקריאת דרשות הזוהר. במהלך הקורס נלמד להאזין לרבדים הספרותיים, המיסטיים והמיתיים שבזוהר, נכיר את החוגים הקבליים שמתוכם או בזיקה אליהם צמח, נבין את השפעתו על התפתחות הקבלה בדורו ובדורות מאוחרים יותר ונתוודע לשיח המחקרי הער אודות ספרות הזוהר.

חובות הקורס והרכב הציון

עבודה מסכמת: 100% (היקף העבודה לא יפחת 2,500 ולא יעלה על 5,000 מילים)

ציון עובר בקורס: 60

יש לקרוא את קריאת החובה לקראת כל שיעור.

פירוט השיעורים

שיעור מס' 1: הכניסה אל הסוד ואל החבורה – סיפור חניכת ר' חייא לחבורת הזוהר

קריאת חובה:

דרשת חניכת ר' חייא, זוהר שמות, ח"ב יד ע"א – ע"ב (במקראה עמ' 1-2).

קריאה מומלצת:

מלינה הלנר-אשד, "ונהר יוצא מעדן": על שפת החוויה המיסטית בזוהר (תל אביב: עם-עובד, 2005), עמ' 77–100.

רונית מרוז, "חניכתו של ר' חייא: שתי גרסאות של סיפור מן הזוהר", מעשה סיפור: מחקרים בסיפורת יהודית ג (2013), עמ' 113–161.

שיעור מס' 2: נושא השיעור: חידת הופעתו של ספר הזוהר – מבוא היסטורי ותרגיל מחקרי

קריאת חובה: אחד מהמאמרים מהרשימה הבאה (הרשמה לבחירת המאמרים באתר הקורס):

1. דניאל אברמס, "זוהר, ספר ו"ספר הזוהר": לתולדות ההנחות והציפיות של המקובלים והחוקרים", קבלה י"ב (תשס"ד), עמ' 201–232.
2. בועז הוס, כזוהר הרקיע: פרקים בתולדות התקבלות הזוהר ובהבניית ערכו הסמלי, (ירושלים: מוסד ביאליק, תשס"ח), עמ' 43–83. או: בועז הוס, "הופעתו של ספר הזוהר", תרביץ ע (ג-ד) (ניסן-אלול תשס"א), עמ' 507–542.
3. יהודה ליבס, "כיצד התחבר ספר הזוהר", ספר הזוהר ודורו, דברי הכנס הבין לאומי השלישי לתולדות המיסטיקה היהודית, בעריכת יוסף דן (מחקרי ירושלים במחשבת ישראל, תשמ"ט), כרך ח', עמ' 1–7; יהודה ליבס, "הזוהר כרנסאנס", דעת 46 (חורף תשס"א), עמ' 5–11. המאמרים של פרופ' יהודה ליבס פורסמו לקריאה באתר האינטרנט: uto.huji.ac.il/~liebes/zohar/
4. רונית מרוז, "מבנהו הקדום של ספר הזוהר" – תרגום לעברית של המאמר: Ronit Meroz, "Der Aufbau des Buches Sohar," *Pardes* 11 (2005), pp. 16–36.
5. גרשם שלום, זרמים ראשיים במיסטיקה היהודית (ירושלים: ידיעות ספרים, 2017), הרצאה חמישית, עמ' 171–219.

שיעור מס' 3: נושא השיעור: "לך לך-לתקן מדרגתך": החיפוש האברהמי בזוהר ביחס למדרש, לפילון, לספר יצירה ולרמב"ם

קריאת חובה:

זוהר לך לך, ח"א עז ע"ב – ע"א ע"א (במקראה עמ' 9-10).

קריאה מומלצת:

עודד ישראלי, פתחי היכל: עיוני אגדה ומדרש בספר הזוהר (ירושלים: מאגנס, תשע"ג), עמ' 101–124.

שיעור מס' 4: נושא השיעור: 'מי ברא אלה', על הגבולות התודעה, תהליך ההאצלה והנקודה כסמל

קריאת חובה:

דרשת מי ברא אלה, הקדמת הזוהר, ח"א א ע"ב – ב ע"א (במקראה עמ' 13-14).

קריאה מומלצת:

ישעיה תשבי, משנת הזוהר, כרך א' בשיתוף פ' לחובר (ירושלים: מוסד ביאליק, תשל"ה), כרך א, "אינסוף ועולם האצילות", עמ' צה-קיז.

שיעור מס' 5: מי ברא אלה', על גבולות התודעה, תהליך ההאצלה והנקודה כסמל (המשך)

קריאת חובה:

דרשת מי ברא אלה, הקדמת הזוהר, ח"א א ע"ב – ב ע"א (במקראה עמ' 13-14), עם הערות מהדורת פריצקר (מצויה במודל).

קריאת מומלצת:

שפרה אסולין, מעשה בראשית בפרשת בראשית בזוהר (בהכנה, מצוי במודל), חלק ב, עמ' 20-40.

אור זוהר, נקודה למחשבה: על הנקודה כסמל וכסימן בקבלת המאה הי"ג ובכמה ממקורותיה הטקסטואליים והתרבותיים, עבודת גמר לקבלת תואר מוסמך (אוניברסיטת תל אביב, 2007), עמ' 46-84.

שיעור מס' 6: נודע בשערים בעלה – כפי מה שמשער האדם בלבו' – על ידיעת האל והספירות

קריאת חובה:

דרשת נודע בשערים בעלה, זוהר וארא, ח"א קג ע"א – ע"ב (במקראה עמ' 16-17).

קריאה מומלצת:

ישעיה תשבי, משנת הזוהר, כרך א' בשיתוף פ' לחובר (ירושלים: מוסד ביאליק ירושלים, תשל"ה), הפרק על הספירות, עמ' קל"א-קס"א.

גרשם שלום, פרקי יסוד בהבנת הקבלה וסמליה (ירושלים: מוסד ביאליק, תשמ"א), עמ' 213-258.

שיעור מס' 7: "הלך ונסוע הנגבה – עד שהגיע למדרגתו": המסע האברהמי בזיקה לסמלי

הספירות ולפירושי הזוהר

קריאת חובה:

דרשת דרגא בתר דרגא, זוהר לך לך, ח"א עט ע" – פ ע"א (במקראה עמ' 17-18).

קריאה מומלצת:

מ' אידל, קבלה היבטים חדשים (תל אביב, הוצאת שוקן 1993), פרק ט, "הרמנויטיקה קבלית, מעמדו של הסמל בקבלה", עמ' 213-246.

או:

משה אידל, "הגישה הסימלית בקבלה התיאוסופית תיאורגית", שלמויות בולעות: קבלה ופרשנות (תל אביב: ידיעות אחרונות, 2012), עמ' 385-439.

שיעור מס' 8: "הלך ונסוע הנגבה – עד שהגיע למדרגתו": המסע האברהמי בזיקה לסמלי הספירות ולפירושי הזוהר (המשך)

קריאת חובה:

פירוש אור יקר לרמ"ק או פירוש 'כתם פז' לר' שמעון אבן לביא על דרשת דרגא בתר דרגא (הטקסטים במודל).

קריאה מומלצת:

ברכה זק, בשערי הקבלה של ר' משה קורדובירו (ירושלים: מוסד ביאליק, 1995), עמ' 11-54.

או:

ב' הוס, הקבלה של ר' שמעון אבן לביא (ירושלים: הוצאת מאגנס, תש"ס), עמ' 1-26, 44-87.

שיעור מס' 9: "לך לך" כמסע הנשמה, תורת הנפש במדרש הנעלם ובגוף הזוהר

קריאת חובה:

דרשת הנר והנר"ן, זוהר לך לך, ח"א פג ע"א – ע"ב (במקראה עמ' 21-23).

קריאה מומלצת:

ישעיה תשבי, "על תורת הנפש", משנת הזוהר (ירושלים: מוסד ביאליק, תשל"ה), כרך ב, עמ' ג'–ל"א, ס"ט–צ"ג.

שפרה אסולין, "המדרש הנעלם לבראשית בין עברית לארמית", וזאת ליהודה: קובץ מאמרים המוקדש לחברנו, פרופ' יהודה ליבס, לרגל יום הולדתו השישים וחמישה, ערכו יהונתן גארב, רונית מרוז ומארן ניהוף (ירושלים: מוסד ביאליק, 2012), עמ' 222-253.

שיעור מס' 10: סתרי תורה ומתניתין: "וישא עיניו וירא" – על הממד החזיוני ועל שפת החוויה

המיסטית

קריאת חובה:

דרשת הורמנותא דמלכא אתחזי', זוהר וירא, ח"א צז ע"א – צט ע"ב (במקראה עמ' 31-33).

קריאה מומלצת:

רונית מרוז, הביוגרפיה הרוחנית של רבי שמעון בר יוחאי: דיון ביסודותיו הטקסטואליים של הזוהר (ירושלים: מוסד ביאליק, תשע"ח), עמ' 45–75, 85–107.

חביבה פדיה, המראה והדיבור, עיון בטבע החוויה הדתית במסתורין היהודי (לוס אנג'לס: כרוב, 2000), עמ' 92–136.

מלינה הלנר-אשד, "ונהר יוצא מעדן": על שפת החוויה המיסטית בזוהר (תל אביב: עם-עובד, 2005), עמ' 300–411.

שיעור מס' 11: הסיפור הזוהרי – על הממד הנרטיבי: סיפור כפר טרשא וברית המילה.

קריאת חובה:

הפתיחה לסיפור כפר טרשא, זוהר לך לך, ח"א צב ע"א – ע"ב (במקראה עמ' 37-39).

קריאה מומלצת:

מלינה הלנר-אשד, "ונהר יוצא מעדן": על שפת החוויה המיסטית בזוהר (תל אביב: עם-עובד, 2005), עמ' 138–176.

יהודה ליבס, "הסיפור הזוהרי בכלל, וגלגולי הורמנותא וסמיטרא", הסיפור הזוהרי, ערכו יונתן בן הראש, מלילה הלנר אשד ויהודה ליבס (ירושלים: מכון בן צבי, 2017), עמ' 14–40.

שיעור מס' 12: הסיפור הזוהרי – על הממד הנרטיבי: סיפור כפר טרשא וברית המילה (המשך)

קריאת חובה:

דרשת מבשרי אחזה אלוה וסגירת סיפור המסגרת, זוהר לך לך, ח"א צד ע"א, צו ע"א, (במקראה עמ' 41-40, ועמ' 46-47).

קריאה מומלצת:

ע' שאשא, "מילין לא אתגליין אלא ביננא", על סיפור כפר טרשא ומקורותיו", הסיפור הזוהרי, ערכו יונתן בן הראש, מלילה הלנר אשד ויהודה ליבס (ירושלים: מכון בן צבי, 2017), עמ' 463–514.

שיעור מס' 13: 'חכמי הלב מלאי העיניים' – מבט מסכם על תודעת הפרדס ועל מקומו של הזוהר בתורת הסוד היהודית

קריאת חובה:

המערה והספר הנעוץ, זוהר וירא ח"א קיז ע"א – ע"ב; מערת רשב"י בזוהר, זוהר חדש כי תבא (במקראה עמ' 47-52).

קריאה מומלצת:

יהודה ליבס, "זוהר וארוס", אלפיים 9 (תשנ"ד), עמ' 67–86.

חביבה פדיה, "במעבה הסוד של הזוהר: נעל, נעילה והנעלם – סיפורו של הבל", קבלה, מיסטיקה ופואטיקה: המסע אל קץ החיזיון, ערכו א' אלקיים וש' מועלם (ירושלים: מאגנס, תשע"ו), עמ' 61–120.

ביבליוגרפיה:

מקורות:

הזוהר של גרשום שלום (ספר הזוהר עם הערות ג' שלום) (ירושלים, תשנ"ב).

ס' הזוהר, מהדורת מרגליות, כרכים א-ג.

ס' זוהר חדש, מהדורת מרגליות.

תנ"ך שלם.

תרגומים ופירושים:

אבן לביא, שמעון, כתם פז (ירושלים: אהבת שלום, תשמ"א).

אשלג, יהודה לייב הלוי, זוהר עם פירוש הסולם (ירושלים: המרכז לקבלה, תשל"ה).

בר לב, יחיאל אברהם, ספר הזוהר עם ביאור ידיד נפש (פתח תקווה: הוצאה לא ידוע, תשנ"ב-תשנ"ט).

ס' הזוהר עם פירוש אור יקר לר' משה קורדובירו (ירושלים: הוצאה לא ידועה, תשכ"ב-תשנ"ה).

ספר זוהר מפוסק ומתורגם בלשון הקודש, מהדורת יהודה אדרי (ירושלים: הוצאת יריד הספרים, תשנ"ח).

פריש, דניאל, מתוק מדבש: והוא פירוש הזוהר בדרך קל וקצר (ירושלים: מכון דעת יוסף, תשמ"ו-תש"ן).

Matt, Daniel C., translation and commentary. *The Zohar: Pritzker Edition*, 1-4 (Stanford: Stanford University Press, 2004-2010).